

РОЗВИТОК ІННОВАЦІЙНОЇ І НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ В УМОВАХ РЕАЛІЗАЦІЇ НОВОГО ЦИКЛУ ЛІСАБОНСЬКОЇ СТРАТЕГІЇ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ І ЗАЙНЯТОСТІ

Наталія Бочарова,
доцент кафедри права Дніпропетровського
університету економіки і права, кандидат історичних
наук, магістр інтелектуальної власності

Новий 2009 рік Європейський парламент оголосив роком творчості та інновацій. У зв'язку з цим особливою актуальністю набуває вивчення сучасних тенденцій інноваційної і науково-технічної політик ЄС, за допомогою яких створюється сприятливе для інновацій середовище і забезпечуються лідируючі позиції Європейського Союзу у світовій глобальній економіці. Саме цим питанням присвячується дана стаття. Аналіз буде зосереджено на подіях 2008 р., який був особливо насиченим в плані створення нормативної бази і проведення організаційних заходів щодо підтримки інновацій.

Прийнята в березні 2000 року на Лісабонському самміті ЄС програма соціально-економічного розвитку ставила на меті зробити економіку ЄС найбільш конкурентоздатною, динамічною і наукоємною до 2010 року [1]. Це повинно бути досягнуто за допомогою гнучкого ринку праці, збільшення інвестицій в наукові дослідження та освіту. Була проголошена орієнтація економічної політики ЄС на розвиток знань, інвестування в інновації і оптимізацію людського капіталу. Об'єднана Європа повинна досягти стійкого лідерства в таких сферах, як генерування знань шляхом наукових

досліджень, розповсюдження їх через освіту і застосування їх в економіці за допомогою інновацій. Таким чином, пріоритетними напрямками діяльності Євросоюзу визначалися три галузі — науково-технічна, інноваційна і освітня. У Заяві лідерів держав-учасників ЄС наголошувалося: "Керуючись Угодою про створення Європейського Економічного Співтовариства і, особливо статтею 165 цієї Угоди, Комісія визнала необхідним в січні 2000 р. створити Європейський науковий простір (ЄНП) як фундамент майбутніх дій Співтовариства в цілях об'єднання і структуризації європейської наукової політики" [2].

Основними завданнями Лісабонської стратегії були визначені:

- 1) підвищення конкурентоспроможності (шляхом інвестицій в наукові дослідження і зміцнення єдиного ринку);
- 2) зайнятість (акцент на створенні робочих місць, поліпшенні пропозиції на ринку праці, інвестиціях в людські ресурси);
- 3) вдосконалення соціального захисту, пенсійної системи і охорони здоров'я;
- 4) забезпечення постійного і більш стійкого економічного зростання (через стимулювання інвес-

тицій в нові технології і розвиток інноваційного бізнесу) [3].

Наріжним каменем у реалізації Лісабонської стратегії визначалася необхідність розбудови економіки знань через дослідження, технологічний розвиток та інновації, або так звана політика RTDI (Research, Technological Development and Innovation).

Інноваційна складова Лісабонської стратегії була детально проаналізована під час Брюссельського самміту ЄС в березні 2002 року. За його підсумками були сформульовані концептуальні основи нової інноваційної політики ЄС у доповіді Єврокомісії від 13 березня 2003 р. "Інноваційна політика: модернізація підходу Союзу в контексті Лісабонської стратегії", яку називають "новим курсом" ЄС (по аналогії з "новим курсом" Ф.Д. Рузвельта) [4].

На виконання рішень Брюссельського самміту 2002 р. і нових концептуальних засад інноваційної політики ЄС був розроблений документ (дорожня карта) практичного значення "Інвестиції в дослідження: план дій для Європи", схвалений Єврокомісією у 2003 р. [5]. План передбачав як інвентаризацію вже існуючих ініціатив [6], так і розробку нових заходів європейського і національних рівнів. Головна ідея документа полягала в консолідації європейського дослідницького простору. Для цього передбачалося перенести акцент з розвитку національних НДДКР на формування (з

участю приватного сектора) панєвропейської системи наукових досліджень і розробок або єдиного Європейського дослідницького простору (The European Research Area).

Ставилось завдання підвищення державної підтримки досліджень та інновацій, поліпшення інноваційного середовища, зокрема охорони інтелектуальної власності, правил конкуренції, функціонування фінансових ринків і податкових систем. Планувалось приділити особливу увагу заохоченню іноземного капіталу в сферу дослідницьких розробок¹. На цій стадії реалізації Лісабонської стратегії практично у всіх країнах ЄС були розроблені і прийняті нормативні документи, які визначали цілі, практичні завдання та інструменти інноваційної політики. Вони мали різноманітний характер — від декларацій і заяв про наміри до комплексних міжвідомчих планів співробітництва.

Другим кроком на шляху розробки стратегії ЄС у галузі інноваційної політики стали рішення неформального самміту Європейської Ради 20 жовтня 2006 р. у фінському місті Лахті. Напередодні самміту в Лахті 13 жовтня 2006 р. Єврокомісія оприлюднила програму дій з 10 пунктів "Втілимо знання у практику: комплексна інноваційна стратегія для ЄС"² [7]. Пропозиції Голови Єврокомісії Ж.М. Баррозу на самміті в Лахті щодо оновленої комплексної стратегії ЄС зі стимулювання інновацій спиралися на цей документ.

¹ Особлива увага до сфери науково-дослідних розробок пояснювалась суттєвим відставанням Європи від США. Так, якщо у 1991 р. транснаціональні корпорації Західної Європи і США приблизно у рівних частках здійснювали наукові дослідження у своїх регіонах, то у 1998 р. обсяг європейських інвестицій в наукові дослідження складав лише 40% від американських.

² Документ також включив завдання по імплементації положень доповіді ЄК "More Research and Innovation — Investing for Growth and Employment: A Common Approach" Communication (COM(2005)0488)

ПРАВО ТА ІННОВАЦІЇ

Вони включали, зокрема, розвиток державно-приватного партнерства у сфері фінансування інновацій на основі створення технологічних платформ і сумісних технологічних ініціатив. Особлива увага приділялась захисту інтелектуальної власності та впровадженню менш кошовної і більш передбачуваної патентної системи та переходу до єдиного європейського патенту. Але головним принциповим положенням стала теза про підтримку технологічних інновацій на всіх рівнях публічної політики. Така політика повинна сприяти створенню ринкового середовища і суспільного попиту на інновації, особливо в сферах, які мають велике соціальне значення, наприклад, транспорт, охорона здоров'я, внутрішня безпека, еко-інновації. з цією метою держави-члени повинні провести необхідні структурні реформи, але мова йде не про прийняття нових зобов'язань, а про політичну волю і рішучі дії.

Нові стратегічні завдання в сфері інноваційної і науково-технічної політики були поставлені на засіданні Європейської Ради 13-14 березня 2008 р., яке було присвячене запуску *нового циклу* Лісабонської стратегії на 2008-2010 рр. [8]. На саміті підтверджено ключове завдання Лісабонської стратегії — довести державні і приватні інвестиції в дослідження, розробки, інновації і вищу освіту до 3% ВВП. Для цього передбачені:

- включення відповідних заходів в Національні програми реформ з урахуванням їх внеску в поліпшення управління Європейським дослідницьким простором;
- істотне розширення наукової електронної інфраструктури і

високошвидкісного Інтернету (включаючи охоплення ним до 2010 р. всіх шкіл і значної частини домашніх господарств);

- підтримка ринку венчурного капіталу в рамках ЄС при ключовій ролі Європейського інвестиційного фонду у фінансуванні інноваційного середнього і малого бізнесу;
- поліпшення умов для інновацій шляхом посилення зв'язку науки і промисловості, створення інноваційних кластерів світового рівня та розвитку регіональних кластерів;
- розвиток партнерства університетів з бізнесом для їх додаткового фінансування.

Намічено зняти національні і наднаціональні бар'єри для вільного переміщення знань та полегшення транскордонної мобільності вчених, університетських викладачів, студентів, для створення більш відкритого і конкурентного ринку дослідницької праці в ЄС.

Запуск другого трирічного циклу оновленої Лісабонської стратегії здійснюватиметься на основі:

- розповсюдження на 2009-2010 рр. діючих Інтегрованих напрямів політики (що включають Загальні напрями економічної політики і Напрямы політики зайнятості);
- виконання пов'язаних з ними рекомендацій країнам-членам у рамках Національних програм реформ;
- продовження роботи за 10 пріоритетними цілями "комунітарної" частини стратегії з щорічною оцінкою результатів.

Акцент переноситься на здійснення заходів Лісабонської стратегії в узгоджених у 2006 р. пріоритетних

сферах (побудова інформаційного суспільства, біотехнологія і геноміка, нанотехнології та нові матеріали, аерокосмос, безпека) при забезпеченні синергетичного ефекту їх реалізації. Раді, Єврокомісії і Національним координаторам Лісабонської стратегії запропоновано почати розробку нових напрямків цієї стратегії після 2010 р.

Створення єдиного європейського дослідницького простору є досить складним і довготривалим процесом, враховуючи те, що потрібно інтегрувати потенціал країн, які мають різний рівень розвитку науки і технологій, а також різняться за своїми культурними та науковими традиціями.

Так, 22 лютого 2007 р. Європейська комісія оприлюднила доповідь, що містила порівняльний аналіз стану нововведень у країнах Європи, США та Японії. У період 2002-2004 рр. тільки 42% підприємств в промисловості і сфері послуг у 27 країнах теперішнього ЄС запроваджували нововведення. За рівнем впровадження інновацій держави Євросоюзу розподілені на чотири групи:

- 1) лідери (*innovation leaders*) — Швеція, Фінляндія, Данія, Німеччина;
- 2) країни, які послідовно втілюють нововведення (*innovation followers*) — Велика Британія, Франція, Нідерланди, Бельгія, Австрія, Ірландія;
- 3) країни, які наближаються за рівнем нововведень до послідовників (*catching-up followers*) — Словенія, Чехія, Литва, Португалія, Польща, Латвія, Греція,

Болгарія, Кіпр, Румунія;

- 4) країни, які відстають (*trailing countries*) — Естонія, Іспанія, Італія, Мальта, Угорщина, Словаччина. Люксембург не увійшов до жодної групи³ [9].

У доповіді підкреслюється, що всі країни ЄС мають суттєві досягнення в реалізації окремих форм нововведень, однак лише в країнах першої групи вони впроваджуються у повному обсязі. Між державами-членами ЄС проходять процеси конвергенції і співробітництва в галузі інновацій, але в першу чергу вони охоплюють країни четвертої групи, які скорочують розрив з першими двома.

Специфічні умови проведення інноваційної політики в рамках Європейського Союзу, який налічує 27 держав-членів, роблять особливо актуальною проблему координації комунітарної (тобто на рівні ЄС) і національних політик країн-учасниць. З цією метою за ініціативою Генерального директорату з підприємництва і промисловості (*Directorate General Enterprise and Industry*) був впроваджений проект **PRO INNO Europe** — створення центру, який має проводити постійний аналіз інноваційної політики на всіх рівнях, порівнювати ефективність інноваційної діяльності (*benchmarking*), координувати відповідні національні і регіональні програми, давати прогнози і рекомендації для більш ефективного виконання спільних дій. Таку ж координуючу і інформаційну роль виконує електронна "Мережа інноваційних регіонів в Європі" (*The Network of In-*

³ Класифікація інноваційної діяльності проведена на основі різних показників, які характеризують економічну і освітню політики, витрати на інформаційно-комунікаційні технології, число патентів, загальні витрати на НДДКР.

ПРАВО ТА ІННОВАЦІЇ

novating Regions in Europe — IRE), яка створює основу для розвитку системи "Регіональних інноваційних стратегій", сприяє обміну досвідом щодо регіональної підтримки інновацій і розробки методології формування регіональних інноваційних програм. Перенесення інноваційної політики на регіональний рівень — характерна риса сучасної стратегії ЄС. Необхідність більш швидкого впровадження нових технологій, процеси глобалізації, а також обмеженість державних бюджетів мали результатом підвищення ролі регіонів. Регіональна влада все ширше налагоджує прямі контакти з зацікавленими партнерами за кордоном і на субрегіональному рівні. При цьому завданням наднаціональної політики ЄС є подолання диспропорцій технологічного регіонального розвитку, яка посилилася після приєднання до ЄС держав Східної Європи.

Серед заходів з координації національних інноваційних політик і розповсюдження інформації про стан інноваційного процесу в ЄС, які діють в режимі on-line, можна відмітити *The Trend Chart on Innovation in Europe* (розповсюджує приклади успішної інноваційної політики), *Innovation Scoreboard* (інноваційний таблоїд з даними про стан науки, техніки, інноваційного середовища і діяльності компаній), *Innonarometer* (висвітлення конкретних аспектів інноваційної політики і відношення приватних фірм до нововведень), *Community Innovation Survey (CIS)* (огляд загального стану інноваційного процесу), *Supporting innovative start-ups (PAXIS)* (підтримка і реклама нових проектів). Особлива роль належить електронній службі інформації ЄС по НДДКР і інноваціям *CORDIS National R&D and Innova-*

tion Information Service з новим частом *CORDIS Regional Gateway*.

Координуючу роль у проведенні інноваційної політики Євросоюзу відігравали Рамкові програми наукових досліджень. З 2007 р. Європейський Союз реалізує *Сьому рамкову програму наукових досліджень, технологічного розвитку і демонстраційної діяльності*, розраховану до 2013 р. Становлячи ключовий компонент оновленої Лісабонської стратегії, програма (7-РП) стала одним з основних інструментів функціонування Європейського дослідницького простору. Невід'ємною частиною програми є міжнародне науково-технічне співробітництво, що дає можливість вищим навчальним закладам, науковим організаціям, промисловим підприємствам, вченим і викладачам різних країн брати активну участь у наукових проектах спільно з країнами ЄС. На відміну від Шостої рамкової програми, яка була орієнтована на створення і структурування єдиного інноваційного простору, в 7-РП головна увага приділятиметься стратегічним тематичним напрямкам з урахуванням інтересів приватного бізнесу. Розширення участі малих і середніх підприємств (МСП) в *Сьомій рамковій програмі* є пріоритетним завданням для ЄС. Зазначимо, що в ЄС малим і середнім визнається бізнес з кількістю зайнятих до 250 чоловік і обігом капіталу до 50 млн євро. Таким критеріям відповідає 23 млн, або 99% підприємств в ЄС, на яких за останні роки було створено 80% нових робочих місць [10]. Для таких підприємств забезпечуються найбільш сприятливі умови, в тому числі заохочення до інноваційної діяльності. Інноваційні проекти покликані не тільки поліпшувати дія-

льність МСП, але і сприяти розширенню участі МСП і дослідників з нових країн-членів ЄС в 7-РП. Після розширення ЄС був запущений проект InnoSME, спрямований на розвиток інноваційних компаній 12-и країн, що приєдналися до ЄС з 2004 р., і на їх ширшу участь в 7-РП. В подальшому основні зусилля будуть направлені на створення і підтримку регіональних мереж організацій, що займаються питаннями МСП, таких як асоціації бізнесу і торговельні палати, органи місцевого самоврядування і навчальні заклади. Також у рамках проекту буде створена база даних про МСП у галузі інформаційно-комунікаційних технологій для виявлення потенційних кандидатів для участі в науково-дослідних програмах [11].

На початку 2008 р. депутати Європарламенту абсолютною більшістю проголосували за програму EUROSTARS, яка орієнтована на підтримку малих і середніх компаній, зайнятих у сфері НДДКР. До фонду EUROSTARS з бюджету Сьомої рамкової програми ЄС планується направити 100 млн євро. Європейська Комісія припускає, що від 133 до 400 млн євро надасть приватний сектор, а країни-члени додадуть ще 300 млн. євро.

15 липня 2008 р. Єврокомісія оприлюднила документ "На шляху до спільних програм в дослідницькій діяльності" [12], який орієнтує європейську спільноту на поєднання зусиль для проведення досліджень на наднаціональному рівні. На сьогоднішній день 85% фінансування дослідницької діяльності здійснюється у рамках національних дослідницьких програм, що робить дослідницький процес доволі фрагментарним і не дозволяє акумулювати ресурси

для реалізації великих амбітних програм. Країнам ЄС пропонується брати більш активну участь у спільних дослідницьких проектах, розподіляючи між собою обов'язки і напрямки досліджень з визначених пріоритетів. Також ЄК запропонувала розробку правової бази, яка допоможе створенню дослідницької інфраструктури (суперкомп'ютерів, лабораторій і обсерваторій, геномних та інших баз даних) і сприятиме налагодженню партнерських відносин між різними країнами ЄС. Серйозну увагу ЄК планує приділити і міжнародній співпраці у сфері науки та технологій. 24 вересня 2008 р. був оприлюднений документ, в якому пропонується урядам країн, які не входять до ЄС, розробити спільну стратегію міжнародного наукового співробітництва [13]. При цьому ЄС планує вирішити такі проблеми як: зміцнення міжнародного виміру європейського наукового простору; поліпшення рамкових умов міжнародного співробітництва в галузі науки і технологій; просування європейських технологій у світі.

Одним з прикладів великих дослідницьких проектів міжнародного характеру під егідою ЄС є проект "euHeart", який став частиною віртуальної програми "Virtual Physiological Human initiative" (комп'ютерне моделювання тіла людини). Консорціум "euHeart" включає 16 партнерів з шести країн ЄС з дослідницьких, наукових, промислових і медичних галузей. Його бюджет складає 19 млн євро, а тривалість — найближчі чотири роки.

У серпні 2008 р. в рамках 7-РП почався експеримент з вивчення впливу космічної радіації на клімат планети. На його проведення виділе-

ПРАВО ТА ІННОВАЦІЇ

но 2,3 млн євро, а координатором виступить Інститут ім. Гете у Франкфурті-на-Майні

Особлива увага в Сьомій рамковій програмі приділена розвитку нанотехнологій як найбільш перспективному напрямку технологічного прогресу. 8 лютого 2008 р. Європейська комісія рекомендувала державам-членам прийняти **Кодекс поведінки**, регулюючий дослідження у галузі нанотехнологій, а 22 лютого 2008 р. Єврокомісія запустила дві великі науково-дослідні програми: "Artemis" і "Eniac", які направлені на розвиток інформаційних та нанотехнологій із запланованими на сім років бюджетами в 2,5 і 3 млрд. євро. "Artemis" покликана стимулювати мікроелектронне виробництво за рахунок ефекту масштабу, скорочення витрат і прискорення комерціалізації інноваційних продуктів, а "Eniac" є потужним імпульсом для розвитку довгострокових інновацій на базі нанотехнологій.

При цьому в Європейському Союзі розуміють, що існують певні прогалини у вивченні і пізнанні наслідків дії нанотехнологій для здоров'я людини та навколишнього середовища. Так, наприклад, згаданий **Кодекс поведінки** ґрунтується на семи принципах, суть яких полягає в наступному: дослідження у сфері нанотехнологій повинні мати інноваційну спрямованість, а результати носити відкритий характер, бути зрозумілими широкій публіці і поважати основні права людини; їх використання повинне служити на благо суспільства та не завдавати шкоди людині, тваринам, рослинам і навколишньому середовищу.

18 лютого 2008 р. було прийняте рішення про створення **Європейського інституту інновацій і техно-**

логій. Фінансувати його, за пропозицією Європейської Комісії, буде Європейський Союз, який виділить для цього 308,7 млн євро. Інститут стане сполучною ланкою між кращими дослідницькими і інноваційними співтовариствами в рамках ЄС [14]. П'ять міст — Відень, Братислава, Будапешт, Вроцлав і Сант-Кугат дель Валлеса — офіційно заявили про свою готовність бути штаб-квартирою **Європейського інституту інновацій і технологій**. Словаччина і Австрія офіційно представили сумісну кандидатуру Братислави і Відня. На думку міністрів цих країн, невелика відстань між столицями, розвинена інфраструктура і можливість швидко дістатися до інших міст Європи дозволяють назвати ці міста ідеальним вибором. Це питання обговорювалося 30 травня на Раді ЄС з конкурентоспроможності, а остаточну ухвалу було винесено в червні 2008 р. на користь Будапешта. 15 вересня відбулась церемонія призначення керівництва Інституту, під час якої були визначені пріоритетні напрямки його діяльності — це проекти нового покоління в галузі інформаційних технологій, пошуки відтворюваних джерел енергії та інші. Планується, що Інституту буде надана повна політична незалежність. Інститут буде функціонувати як співтовариство освітніх установ, дослідницьких інститутів та підприємців. Це допоможе створенню партнерських союзів бізнесу і науки під назвою "Співтовариства знань та інновацій" і сприятиме залученню академічних університетів до таких союзів. Університети ЄС при цьому будуть здійснювати перехід від класичної схеми "освіта + наука" до схеми "освіта + наука + інноваційний

бізнес". Присутність Інституту у підприємницькому середовищі, на думку Голови ЄК Ж. М. Баррозу, буде стимулювати фінансування досліджень європейськими компаніями з метою полегшення доступу дослідників до фінансування ЄК затвердила інструкцію з подання заявок на отримання коштів для досліджень з фондів ЄС [15].

Ще одним структурним елементом по керівництву організацією наукових досліджень повинна стати **Європейська консультативна рада з досліджень**. Її склад в кількості 22 члени Європейська комісія затвердила 11 квітня 2008 р. До **Ради** увійшли представники наукового співтовариства, університетів і промисловості. Їх основне завдання — надання незалежної консультативної допомоги Комісії в питаннях європейської політики у галузі наукових досліджень.

На самміті ЄС 13-14 березня 2008 р., було поставлене питання про реалізацію стратегії "швидкого прогресу" ("*swift progress*"). Ця стратегія орієнтована, в першу чергу, на захоплення великих дослідницьких проектів, таких як "Сумісні технологічні ініціативи" і "Галілео", розширення та поліпшення співпраці між промисловими підприємствами і науковими установами. Хоча після повторного запуску Лісабонської стратегії у 2005 р. спільні зусилля країн-членів призвели до значних досягнень у галузі наукових досліджень, знань і інновацій, на думку Європейської Ради, ще багато чого належить зробити. Рада закликала докласти зусиль для зміцнення науково-промислових зв'язків і сприяти формуванню інноваційних кластерів світового рівня, а також регіональних кластерів і мереж [16].

Розвитку системи кластерів Європейський Союз приділив особливу увагу у 2008 р. Це насамперед проведення двох представницьких конференцій (22-23 січня у Стокгольмі і 2-3 грудня, разом з японськими колегами, у Йокогамі). Велике значення для налагодження стійких і довготривалих зв'язків науки та виробництва має прийнятий ЄК 17.10. 2008 р. документ "На шляху до кластерів світового класу в Європейському Союзі: втілюючи комплексну інноваційну стратегію" ("Towards world-class clusters in the European Union: Implementing the broad-based innovation strategy"). В ньому сформульовані засади політики ЄС щодо кластерів і намічені конкретні завдання в цьому напрямку. У спеціальному Додатку (Staff Working Document) показане значення кластерів для сучасної економіки ЄС і міститься огляд комунітарних ініціатив на їх підтримку. Враховуючи важливість проблеми, ЄК 22.10. 2008 р. прийняла Рішення про створення Європейської групи високого рівня для проведення кластерної політики (high-level "European Cluster Policy Group") в складі 20 членів, метою якої є моніторинг і допомога державам-членам у створенні нових кластерів.

У доповіді Комісії "До збільшеного внеску від стандартизації до інновацій у Європі" (Towards an increased contribution from standardisation to innovation in Europe), опублікованій 11 березня 2008 р., підкреслюється, що стандартизація може внести важливий внесок у розвиток стійкої промислової політики, розблокувати потенціал інноваційного ринку, укріпити позиції європейської економіки за рахунок ефективного використання наукової

ПРАВО ТА ІННОВАЦІЇ

бази. Комісія виділила ключові елементи в політиці у сфері стандартизації інновацій. Це добровільне застосування стандартів, включення в них нових знань, доступ до стандартизації всіх зацікавлених сторін, зокрема малого і середнього бізнесу, дослідників та споживачів. Основні дії Єврокомісії спрямовані на підвищення впливу Європи в глобальній стандартизації, на більш швидке впровадження стандартів, реформування інфраструктури і процедур європейської стандартизації з тим, щоб зробити її сприятливішою для інноваційної діяльності [17].

Згідно з доповіддю, опублікованою Єврокомісією на початку квітня 2008 р. відбувається подальше зміцнення європейського науково-дослідного простору за рахунок нових і масштабних заходів на всіх рівнях в ЄС — регіональних, національних і транснаціональних [18]. Доповідь ґрунтується на результатах публичних консультацій і свідчить, що основними проблемами для європейських дослідників є мобільність, міжнародна співпраця та інфраструктура. Більше 70% респондентів закликають до створення більш відкритого і спрощеного доступу до наукових даних, 84% закликають до спрощення доступу і ширшого розповсюдження наукових публікацій. Більше 80% підтримують ідею співпраці Європейської Комісії і держав-членів з метою вироблення загальних пріоритетів у галузі наукових досліджень, для забезпечення скоординованого, ефективного і послідовного використання правових та фінансових інструментів і ресурсів.

Враховуючи суспільні настрої, ЄК 20 серпня 2008 р. запустила пілотний проект безкоштовного до-

ступу до наукових статей, які публікуються учасниками проектів, що фінансує Євросоюз. Проект буде фінансуватися за рахунок бюджету 7-РП, його метою є розповсюдження результатів досліджень для максимального використання науковцями.

Належні людські ресурси і можливості для їх переміщення по Європі мають життєво важливе значення для успішного проведення досліджень та впровадження інновацій. Європейський Союз імпортує практично всі види сировинних матеріалів, потрібних для розвитку промисловості. Його єдиним ресурсом є кваліфікована робоча сила, добре підготовлений науковий і технічний персонал. Європейський Союз чітко заявив про свою мету — створити єдиний відкритий і конкурентоздатний європейський ринок праці для дослідників. Для її досягнення Європейська Комісія визначила головні вектори діяльності, направлені на створення сприятливішого ринку праці для дослідників. Ще в 2003 р. для забезпечення більшої прозорості ринку праці в ЄС Європейська Комісія відкрила портал щодо трудової міграції європейських дослідників, як єдине джерело інформації для дослідників, які прагнуть продовжувати свою кар'єру і особистий розвиток, мігрувавши в інші країни. Окрім інформації про навчання і робочі місця, цей портал став місцем доступу інформації щодо мешкання, умов роботи і дозвілля в європейських країнах-учасницях [19]. На порталі щомісячно розміщувалися майже 1 000 оголошень про роботу, а кількість відвідувачів сайту постійно зростала. Європейська мережа центрів трудової міграції — ERA-

MORE — надавала допомогу дослідникам і членам їх сімей при переїзді з країни в країну. Мережа об'єднала більше 200 центрів трудової міграції з 32 країн, і в неї також входили численні локальні контактні пункти.

"Звіт 2006 року по забезпеченню трудової міграції і розвитку кар'єри дослідників" ("Mobility of Researchers and Career Development Implementation Report 2006") містить інформацію про діяльність, проведеною впродовж 2006 року на національному і загальноєвропейському рівнях, яка була спрямована на створення "Європи Знань" [20]. З урахуванням того, що співтовариство європейських учених за кордоном постійно зростає, їх об'єднання стає важливим чинником. Це призвело до необхідності запуску в червні 2006 року ініціативи "ERA-LINK", яка дала можливість європейським вченим за кордоном взаємодіяти, бути в курсі подій, встановлювати зв'язки між собою, а також підтримувати відносини з Європою. "ERA-LINK" в США, наприклад, налічувала 3000 членів [21].

З початком дії 7-РП на виконання рекомендацій Зеленої книги "Європейський дослідницький простір: нові перспективи" у 2008 р. портали Європейської дослідницької мобільності (European Researcher's Mobility Portal), ERA-MORE і ERA-LINK були замінені єдиним Вебпорталом EURAXESS, який надаватиме всю необхідну інформацію щодо умов праці, можливості навчання і працевлаштування європейських дослідників. Портал має можливість виходу на аналогічні партнерські портали (the national Jobs portal) у 35 країнах Європи, а також у США і Китаї (з червня 2008 р.) [22].

У процесі реалізації Шостої рамкової програми Комісія накопичила досвід підтримки європейських дослідників за допомогою діяльності в рамках програми "Марі Кюрі". У 2006 році кількість проектних заявок за програмою "Марі Кюрі" перевищила 5000. Різними планами надання наукових стипендій скористалося 600 чоловік. Близько 800 європейських дослідницьких організацій одержали підтримку з боку *Мережі дослідницького навчання*, і, крім того, було проведено більше 3200 заходів щодо широкого спектру дослідницьких питань для 93000 вчених [23]. З початком 7-РП програма "Марі Кюрі" була реорганізована в нову спеціалізовану програму "Люди" ('People' Specific Programme), яка, використовуючи попередній досвід, націлена на розвиток людських ресурсів в дослідницьких роботах. Бюджет програми "Люди" на 2007-2013 рр. заплановано на рівні 4,5 млрд. євро, а її заходи охоплюють п'ять напрямків, серед яких підготовка молодих дослідників і сприяння їх кар'єрному росту в державному та приватному секторах, навчання і кар'єрний розвиток протягом життя, стимулювання обміну кадрами між академічним та промисловим середовищами, забезпечення їх співпраці в довготривалих сумісних проектах академічної науки і виробництва, залучення талановитих вчених з-за кордонів Європи, реінтеграція європейських дослідників, які здобули досвід за кордоном, посилення співпраці із закордонними дослідниками [24].

27 травня 2008 р. Європейська Комісія представила документ, присвячений завданням сприяння кар'єрному зростанню і підвищенню мобільності вчених у рамках Європейського

ПРАВО ТА ІННОВАЦІЇ

партнерства дослідників (Communication "Better careers and more mobility: a European Partnership for Researchers") [25]. Документом передбачається, що в результаті співпраці до 2010 р. буде досягнутий відчутний прогрес в питаннях: забезпечення вчених соціальними гарантіями і додатковими пенсіями; вдосконалення договірних відносин та сприяння кар'єрному зростанню; організації систематичного відкритого набору в дослідницькі інститути. Скоординовані дії Комісії і держав-членів, а також активізація співпраці в рамках окремих ініціатив, наприклад, таких як Європейська хартія дослідників⁴ [26] і Кодекс поведінки при прийомі на роботу дослідників [27], дозволять створити по-справжньому єдиний європейський ринок праці для вчених.

Партнерські відносини сприятимуть тому, що буде збалансовано попит і пропозицію наукових кадрів, стимулюватиметься зростання продуктивності праці, збільшиться трансфер знань на всій території ЄС і, у результаті, це сприятиме розвитку міжнародної наукової співпраці в цілях проведення сумісних наукових досліджень, використання результатів наукової діяльності і створення сприятливих умови для надходження приватних інвестицій в науку. Кінець кінцем, все це повинно призвести до істотного підвищення внеску науки в становлення європейської економіки, заснованої на знаннях.

Сучасні пріоритети з виконання Лісабонської стратегії у сфері науки

і освіти визначив у програмному виступі на засіданні Єврокомісії навесні 2008 р. її член (European Science and Research Commissioner) Я.Поточник [28]. Він назвав три основні цілі, на які в подальші роки орієнтуватиметься очолюваний ним Департамент Європейської Комісії. Перша — збільшення асигнувань на НДДКР (щоб досягти рівня основних конкурентів). Друга — посилення суспільного визнання ролі учених та їх внеску в підвищення добробуту людей (щоб повернути в ряди дослідників якомога більше молоді). Третя — створення таких умов, які переконали б науковий персонал країн ЄС не залишати сферу досліджень, а повертатися до Європи після придбання зарубіжного досвіду. Введення єдиної пенсійної системи для всіх країн Європейського Союзу, розвиток гнучкості робочих схем та розширення можливостей професійного навчання — лише небагато з тих вигод, які одержать вчені і дослідники в рамках нової програми Європейського партнерства. За допомогою даних заходів Європейська Комісія сподівається утримати кращих вчених, а також повернути в ЄС дослідників, що емігрували. Так, в 2004 р. з 400 тис. науковців США більше 100 тис. народилися в одній з 15 країн-членів ЄС, при тому, що загальна чисельність наукового складу країн ЄС складала 1,3 млн. чоловік [29].

21 травня 2008 р. Європарламент більшістю голосів підтримав доповідь Брітті Томсен, присвячену завданням поліпшення стану жінок-

⁴Європейська Хартія дослідників (The European Charter for Researchers) - ряд загальних принципів і вимог, що визначають роль, обов'язки і права дослідників, працевлаштувачів і/або субсидуючих організацій. Мета Хартії — гарантувати, щоб відносини між дослідниками і працевлаштувачами і субсидуючими організаціями сприяли успішній роботі по виробництву, передачі, розподілу і розповсюдженню знань і технологічних розробок, а також і розвитку кар'єри дослідників

вчених в світі науки [30]. Незважаючи на те що в рамках Лісабонської стратегії ЄС необхідні додаткові 700 тис. вчених, лише 35% жінок працюють в державних наукових програмах і 18% — в приватному секторі. Тим часом, згідно із статистикою, жінки складають більше 50% європейських студентів і 43% від загального числа кандидатів наук. Депутати Європарламенту закликали Єврокомісію і держави-члени зробити вибір на користь більш прозорої процедури набору співробітників, а також розробити заходи для заохочення жінок-учених, зокрема в рамках програм підтримки молодих дослідників. На їх думку, не менше 40% керівних постів в державних наукових секторах повинні займати жінки.

Мета, поставлена в Лісабоні — більше покладатися на власні сили, ніж на фізичну силу рук. Конкурентоспроможність Європі можуть забезпечити тільки знання, ідеї і здібність до інноваційних рішень. До 2010 року повинні чітко простежуватися зміни у бік інтелектуально орієнтованого суспільства. Розвиток інвестицій в людські ресурси та модернізація ринків праці націлені на забезпечення високоякісної освіти, підвищення ефективності вкладень в людський капітал і креативність протягом всього життя європейців як умов переходу до "економіки, заснованої на знаннях".

Для цього передбачено низку заходів щодо освітньої політики ЄС:

- оновити Соціальний порядок денний як ключовий елемент соціального вимірювання Лісабонської стратегії;
- комплексно оцінити потреби ЄС в кваліфікованих кадрах до 2020 р. з урахуванням техно-

логічних зрушень, старіння населення і ролі міграції з третіх країн в зниженні кадрового дефіциту;

- ухвалення в країнах-членах ЄС конкретних заходів з метою зниження частки малограмотної молоді, підвищення рівня підготовки учнів з іммігрантських і неблагополучних сімей, навчання та перепідготовки немолодих і малокваліфікованих дорослих працівників.

Окрім цього визначені три цілі європейської стратегії у сфері зайнятості:

- 1) подовження трудового життя,
- 2) безперервна освіта впродовж всього життя,
- 3) співвіднесення з економічною реструктуризацією.

У сфері освіти основним пріоритетом Європейського Союзу найближчими роками стане безперервна освіта як основний інструмент захисту людей у разі втрати ними роботи та інших змін в їх трудовому житті. У сучасних умовах зміна роботи поступово стане нормою: впродовж трудового життя людині доведеться не раз змінювати професію. Для цього необхідна освітня система, що забезпечує можливість набуття широких базових знань, що розвиває здібності до адаптації, пізнання. Важлива її частина — освітня підсистема для дорослих, яка дозволяє реалізувати модель безперервної освіти протягом всього життя.

Висновки

Запуск нового етапу Лісабонської стратегії на початку 2008 р. співпав з процесом ратифікації Лісабонського договору реформ, підписаного у грудні 2007 р., який має поглибити інтеграційні процеси в ЄС на всіх

ПРАВО ТА ІННОВАЦІЇ

напрямок. Головна мета європейської інтеграції — підвищення конкурентоспроможності ЄС на внутрішньому і зовнішньому ринках. Господарський комплекс ЄС має перетворитися в найбільш передову економіку в світі, засновану на знаннях і новітніх технологіях. Саме під ці завдання вибудовується науково-технічна і інноваційна політика ЄС. Наведені в даній статті факти свідчать, що сучасна стратегія стимулювання інновацій орієнтована на підвищення ефективності створеного в ЄС єдиного наукового і інноваційного простору, розширення вертикальної та горизонтальної координації інноваційної політики, посилення її регіонального рівня. Другим елементом цієї стратегії є перерозподіл фінансових потоків з метою створення дослідницької інфраструктури, розвитку людського капіталу і лібералізації ринку праці для запобігання відтоку кадрів, захоплення європейських та зарубіжних дослідників. Третій елемент пов'язаний зі стимулюванням комерціалізації результатів досліджень і технологічних розробок, розширенням ринкового попиту на

інновації, посиленням зв'язку академічної науки та виробництва. При цьому в інноваційній економіці ЄС все більше значення поряд з технологічними нововведеннями отримують організаційні і маркетингові інновації. В інноваційний процес все активніше залучається малий та середній бізнес, але одночасно зростає питома вага масштабних дослідницьких проектів наднаціонального рівня.

Сучасна інноваційна діяльність в ЄС проходить на тлі загострення глобальної світової економічної кризи. Фахівці вважають, що це все ж таки криза економіки XXI століття, вихід з якої можливий на рівні більш ефективного впровадження інновацій, а не просто за рахунок позбавлення від неефективних економічних структур, як це було в минулому [31]. Розуміння цього повинно визначати дії владних структур всіх країн. ◆

Список використаних джерел:

1. *Lisbon Strategy for Growth and Jobs*: // <http://lisbon.cor.europa.eu/>
2. *COM(2000) 6 final of 18.1.2000. JO C 282, p. 1-2.*
3. *Електронний режим доступу:*
<http://europa.eu/scadplus/leg/en/cha/c11325.htm>
4. *"Innovation policy: updating the Union's approach in the context of the Lisbon strategy"* // http://ec.europa.eu/enterprise/innovation/communication/doc/innovation_comm_en.pdf
5. *Communication from the Commission: "Investing in research: an action plan for Europe"* [COM(2003) 226 final — Not published in the Official Journal].
<http://europa.eu/scadplus/leg/en/lvb/i23021.htm>

6. Антюшина Н.М. Непрерывный инновационный процесс — особенность экономического развития ЕС // *Экономические и социальные процессы в странах Европы.* — М., 1999. — С.31—51; Borrás S. *The Innovation Policy of The European Union: From Government to Governance.* Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2003. 256 p.
7. *Putting knowledge into practice: A broad-based innovation strategy for the EU* // http://cordis.europa.eu/innovation/en/policy/communications/innov_comm.html
8. *Електронний режим доступу:*
http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/99410pdf
9. *Електронний режим доступу:* <http://www.proinno-europe.eu/inn-metrics.html>
10. *Електронний режим доступу:*
http://ec.europa.eu/enterprise/sme/index_en.htm
11. *Електронний режим доступу:* http://cordis.europa.eu/fetch?CALLER=FP7_NEWS&ACTION=D&DOC=26&CAT=NEWS&QUERY=0119282651d2:34b0:3a6874a0&RCN=29111
12. *Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions "Towards Joint Programming in Research: Working together to tackle common challenges more effectively"* *Електронний режим доступу:*
http://209.85.129.132/search?q=cache:2Iptliabp1kJ:ec.europa.eu/research/press/2008/pdf/com_2008_468_en.pdf
13. *Communication from the Commission to the Council and the European Parliament "A Strategic European Framework for International Science and Technology Cooperation"* // *Електронний режим доступу:*
http://ec.europa.eu/research/press/2008/pdf/com_2008_588_en.pdf.
14. *Електронний режим доступу:* http://ec.europa.eu/information_society/newsroom/cf/
15. *Електронний режим доступу:* http://cordis.europa.eu/EU-funding-guide/home_en.html
16. *Електронний режим доступу:*
http://ec.europa.eu/enterprise/standards_policy/standardisation_innovation/doc/com_2008_133_en.pdf
17. *Електронний режим доступу:* http://cordis.europa.eu/fetch?CALLER=EN_NEWS_FP7&ACTION=D&DOC=4&CAT=NEWS&QUERY=1207143460900&RCN=29243
18. *Електронний режим доступу:*
http://cordis.europa.eu/fetch?CALLER=EN_NEWS&ACTION=D&SESSION=&RCN=29484
19. *Портал з питань трудової міграції/ Електронний режим доступу:*
http://ec.europa.eu/research/researchers_in_europe/documents/media_fact_sheet_mobportal_en.pdf
20. Циренчиков В.С., Абрамова С.В., Жестков А.М. *Поддержка инновационного обновления Германии.* — М., 2007. (Доклады Института Европы РАН, №197).

ПРАВО ТА ІННОВАЦІЇ

21. Електронний режим доступу: http://ec.europa.eu/research/era/consultation-era_en.html#greenpaper
22. Електронний режим доступу: *EURAXESS-Researchers in Motion*// <http://ec.europa.eu/euraxess>
23. Веб-сторінка заходів щодо програми "Марі Кюрі": Електронний режим доступу: http://ec.europa.eu/research/fp6/mariecurie-actions/indexhtm_en.html
24. *The 'People' Specific Programme* // http://cordis.europa.eu/fp7/people/home_en.html
25. Електронний режим доступу: <http://www.eubusiness.com/Rd/partnership-researchers/>
26. *The European Charter for Researchers*// *Official Journal C 364, 18.12.2000. P. 0001-0022.*
27. Кодекс поведінки при прийомі на роботу. Електронний режим доступу:// http://cordis.europa.eu/fetch?CALLER=EN_NEWS&ACTION=D&DOC=8&CAT=NEWS&QUERY=011e13b2f778:cf34:6b0d6304&RCN=29289
28. Електронний режим доступу: <http://cordis.europa.eu/era>
29. Циренщиков В.С. Европа: Прогностическое обеспечение инновационного развития. — М., 2005. (Доклады Института Европы РАН, №153).
30. *European Parliament resolution of 21 May 2008 on women and science*// Електронний режим доступу: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&language=EN&reference=P6-TA-2008-0221>
32. "Інноваційна політика для забезпечення економічного зростання: цілі і інструменти". матеріали російсько-європейської конференції (12-13 листопада 2008 р.) // Електронний режим доступу: <http://www.hse.ru/news/recent/4541979.html>

ЦІКАВО ЗНАТИ

БРИДКИЙ YAHOO

Саме слово **Yahoo** вигадав відомий письменник Джонатан Свіфт у книзі "Подорож Гулівера". Yahoo таке ім'я було в одного з героїв цієї книги бридкого та огидного чоловіка. Не дивлячись на це, засновники відомої компанії Yahoo Джері Янг та Девід Філо свого часу обрали це ім'я, тому що самі себе називали Yahoo'ми. Проте, теперішня назва розшифровується як Yet Another Hierarchical Officious Oracle.

За матеріалами сайту: <http://troeschina.kiev.ua/content/view/1370/295/>